

Artur Orzechowski
Ministerstwo Spraw Zagranicznych

**ROLA AMBASADY RP PRZY STOLICY
APOSTOLSKIEJ W KSZTAŁTOWANIU STOSUNKÓW
DYPLOMATYCZNYCH POMIĘDZY POLSKĄ
A STOLICĄ APOSTOLSKĄ**

Ekscelencjo, Księżę Prymasie,
Ekscelencjo, Księżę Arcybiskupie,
Szanowny Księżę Rektorze,
Szanowni Państwo!

Historia i funkcjonowanie ambasady polskiej przy Stolicy Apostolskiej odzwierciedlają skomplikowane, a momentami dramatyczne dzieje naszego kraju. Warto jednak podkreślić, że zarówno w przeszłości, jak i obecnie strona polska i watykańska przywiązywały dużą wagę do wzajemnych stosunków, rozwijanych na przestrzeni ostatniego stulecia za pośrednictwem polskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego.

RYS HISTORYCZNY

Pierwsze dyplomatyczne kontakty pomiędzy Polską i Stolicą Apostolską odnotowano w XVI w. W Europie zaczęła wówczas powstawać sieć przedstawicielstw dyplomatycznych podobnych do tej, jaką znamy z czasów współczesnych. W XVI w. pojawili się w Polsce pierwsi rezydujący nuncjusze, a polscy królowie zaczęli wysyłać do Rzymu swoje poselstwa, na czele których stały tak znamienite postaci, jak m.in.: biskup Erazm Ciołek, znany

kronikarz Marcin Kromer czy kardynał Stanisław Hozjusz, założyciel polskiego hospicjum w Rzymie.

Zinstytucjonalizowane kontakty dyplomatyczne pomiędzy papieżstwem a polskimi królami utrzymano aż do trzeciego rozbioru Polski w 1795 r. W ostatnim okresie niepodległości **król Stanisław August Poniatowski**, organizując nowoczesną służbę dyplomatyczną, **ustanowił w 1766 r. stałe polskie przedstawicielstwo przy Państwie Kościelnym.**

Okres, kiedy Polska była pod zaborami, nie przerwał więzi między Polakami a Stolicą Apostolską, jednak nie miała ona charakteru sformalizowanego. Dopiero po zakończeniu pierwszej wojny światowej odradzająca się Polska zaczęła tworzyć sieć placówek dyplomatycznych, wśród których bardzo ważną rolę odgrywało przedstawicielstwo przy Stolicy Apostolskiej. Również Watykan postrzegał Polskę jako ważnego partnera dyplomatycznego. **Papież Benedykt XV powierzył ówczesnemu księdzu prałatowi Achille Rattiemu, późniejszemu papieżowi Piusowi XI, misję wizytatora apostolskiego w Polsce – właśnie w tym charakterze przyjechał on do Warszawy w maju 1918 r., a więc jeszcze przed zakończeniem pierwszej wojny światowej.**

W kwietniu 1919 r. Stolica Apostolska oficjalnie uznała powstanie państwa polskiego oraz podjęła decyzję o utworzeniu w Warszawie przedstawicielstwa, które było jednym z pierwszych w polskiej stolicy. 6 czerwca papież Benedykt XV mianował dotychczasowego wizytatora apostolskiego **pierwszym nuncjuszem w Warszawie** – warto dodać, że ów nuncjusz był jednym z nielicznych dyplomatów, którzy nie wyjechali z miasta w czasie ofensywy bolszewickiej na stolicę w 1920 r. Z kolei **1 lipca 1919 r. Józef Wierusz-Kowalski objął funkcję posła nadzwyczajnego i ministra pełnomocnego przy Stolicy Apostolskiej.**

Pierwsze lata niepodległości nie sprzyjały, niestety, podjęciu negocjacji konkordatowych. Wynikało to przede wszystkim ze słabej jeszcze pozycji młodego państwa polskiego, zmuszonego walczyć o utrwalenie swoich granic oraz umocnienie władzy. Z kolei okolicznością, która pozytywnie wpłynęła na rozpoczęcie rokowań, a następnie na ich sfinalizowanie, był wybór kardynała Achille Rattiego na papieża w lutym 1922 r. Negocjacje w sprawie konkordatu prowadzono w Watykanie z udziałem delegata rządu, prof. Sta-

niśława Grabskiego, w okresie przypadającym na misję dyplomatyczną przy Stolicy Apostolskiej posła Władysława Skrzyńskiego. W trakcie negocjacji, **w listopadzie 1924 r., poselstwo RP przy Watykanie podniesiono do rangi ambasady** (drugiej, obok przedstawicielstwa w Paryżu), a **rokowania w sprawie konkordatu zakończyły się jego podpisaniem i ratyfikacją w 1925 r.**

Konkordat w dużej mierze zarysował linię polityczną w stosunkach polsko-watykańskich w okresie międzywojennym. Ponadto w pełni dostosowywał granice administracji kościelnej do granic młodego państwa. Tym samym Stolica Apostolska definitywnie uznała kształt granic II RP, który w 1925 r. dla wielu państw i społeczeństw był jeszcze trudny do zaakceptowania.

Po wybuchu drugiej wojny światowej ambasada Polski działała nieprzerwanie, jednakże dla celów bezpieczeństwa została przeniesiona na teren Watykanu. Z tej perspektywy szczególne miejsce w historii relacji polsko-watykańskich w XX w. zajmuje postać ówczesnego **ambasadora Kazimierza Papée**. Na skutek wyjątkowych okoliczności historycznych **reprezentował on rząd polski na uchodźstwie przy Stolicy Apostolskiej przez 35 lat**, co jest prawdopodobnie ewenementem w historii współczesnej dyplomacji. Pełnił funkcję ambasadora Polski w Watykanie od lipca 1939 r. do 1958 r., po śmierci Piusa XII do 1975 r. sprawował urząd administratora spraw Ambasady RP przy Stolicy Apostolskiej, a od 1976 r. do śmierci w 1979 r. był nieoficjalnym przedstawicielem Rządu RP na uchodźstwie. Z racji swych kontaktów dyplomatycznych i możliwości korzystania z kanałów dyplomatycznych między Watykanem i „wolnym światem” mógł on odgrywać przez długie lata rolę swego rodzaju ministra spraw zagranicznych kolejnych rządów na uchodźstwie.

We wrześniu 1945 r. **komunistyczny rząd polski uznał, że konkordat stracił swoją moc obowiązującą**. Oznaczało to początek nowego, chyba najbardziej dramatycznego okresu w stosunkach polsko-watykańskich. Władze komunistyczne prowadziły politykę całkowitego podporządkowania sobie Kościoła katolickiego, co wiązało się równocześnie z pozbawieniem go kontaktów z papieżem. Wraz z upływem lat komunistyczny reżim starał się szukać nici porozumienia ze Stolicą Apostolską, jednak ponad głowami Episkopatu Polski i prymasa kardynała Stefana Wyszyńskiego.

Z drugiej strony, Watykan widział potrzebę nawiązania kontaktu z władzami komunistycznymi, aby móc z nimi rozmawiać o unormowaniu sytuacji Kościoła katolickiego w Polsce.

Okres od 1945 r. do wznowienia stosunków dyplomatycznych między Polską a Stolicą Apostolską w 1989 r. zdominowały trzy wielkie wydarzenia: Sobór Watykański II, wybór Karola Wojtyły na papieża oraz rozpad systemu komunistycznego, zapoczątkowany przez wizytę papieża w Polsce w 1979 r. i powstanie „Solidarności” w 1980 r. Wydarzenia te doprowadziły do upadku reżimów totalitarnych i wpłynęły na kształt drugiego **konkordatu, podpisanego w 1993 r., za czasów rządów premier Hanny Suchockiej, późniejszej ambasador RP przy Stolicy Apostolskiej, i następnie ratyfikowanego 25 marca 1998 r.**

Zawarcie konkordatu byłoby niemożliwe bez przemian demokratycznych w Polsce po 1989 r., których przejawem była także zmiana polityki rządu wobec Stolicy Apostolskiej.

Wraz z powstaniem rządu T. Mazowieckiego rozpoczęła się odbudowa niepodległego państwa polskiego, co przejawiało się w prowadzeniu polityki zagranicznej odzwierciedlającej suwerenność i polską rację stanu. Nowy premier za cel **swej pierwszej wizyty zagranicznej – w październiku 1989 r. – obrał Stolicę Apostolską.** Wybór ten wynikał z potrzeby wyrażenia wdzięczności Janowi Pawłowi II za obudzenie dążeń wolnościowych w Polakach oraz za stałe poparcie udzielane tym dążeniom w trudnych latach reżimu komunistycznego. Podobne znaczenie miała wizyta prezydenta RP Lecha Wałęsy w Stolicy Apostolskiej w dniach 4–5 lutego 1991 r., wkrótce po wygranych wyborach.

Szczególne piętno na działalności polskiej ambasady w Watykanie – a co za tym idzie, na polskiej polityce zagranicznej – odcisnęła wyjątkowy dynamizm charakteryzujący Jana Pawła II w sferze międzynarodowej, widoczny przede wszystkim w motywach i celach przyświecających Stolicy Apostolskiej w życiu międzynarodowym. Papież Polak zajmował stanowisko w sprawie wszystkich głównych problemów globalnych i nierzadko przedstawiał rządów zasadnicze linie rozwiązań. Podkreślenia wymaga pozycja papieżstwa wobec integracji europejskiej, w tym szczególnie ważne **poparcie Jana Pawła II dla członkostwa Polski w Unii Europejskiej.**

Na dostrzeżenie zasługuje także działalność byłej premier **Hanny Suchockiej**. Pełniła ona funkcję ambasadora przy Stolicy Apostolskiej przez 12 lat (2001–2013), podczas pontyfikatów trzech papieży: Jana Pawła II, Benedykta XVI oraz Franciszka, i był to okres dynamizacji stosunków dyplomatycznych pomiędzy Polską i Stolicą Apostolską. 6 lipca 2013 r. nowym ambasadorem RP został **Piotr Nowina-Konopka**.

WSPÓŁCZESNA DZIAŁALNOŚĆ AMBASADY RP PRZY STOLICY APOSTOLSKIEJ

Obecnie Ambasada RP przy Stolicy Apostolskiej funkcjonuje podobnie jak placówki przy organizacjach międzynarodowych. Mimo formalnego statusu państwowego Stolica Apostolska jako podmiot prawa międzynarodowego i naczelną władza Kościoła katolickiego w sposób zasadniczy odróżnia się od państw i współcześnie powstałych organizacji, zarówno ze względu na swoją wyjątkową naturę religijno-polityczną, tradycję, jak i strukturę. Dlatego tradycyjne zadania dla klasycznej placówki dwustronnej mają w znikomym stopniu zastosowanie w przypadku Ambasady RP przy Stolicy Apostolskiej. **Aktywność ambasady od wznowienia jej funkcjonowania w 1989 r. z racji uwarunkowań polityczno-historycznych koncentrowała się głównie wokół stworzenia instrumentu prawnotraktatowego we wzajemnych relacjach pomiędzy Polską a Stolicą Świętą.** Z uwagi zaś na pontyfikat Jana Pawła II istotną częścią działalności tej ambasady były kwestie protokolarne związane z **organizowaniem wizyt państwowych na wysokim szczeblu.**

Po ratyfikacji konkordatu i wymianie dokumentów ratyfikacyjnych w 1998 r., przy udziale ówczesnego ambasadora Stefana Frankiewicza, kierunki aktywności ambasady zaczęły ulegać stopniowej zmianie. Od tego czasu placówka starała się powrócić do modelu pracy, jaki charakteryzuje inne przedstawicielstwa akredytowane przy Stolicy Apostolskiej, tj. zakładającego postrzeganie Stolicy Apostolskiej jako podmiotu międzynarodowego. Stąd też podstawowym zadaniem ambasady stało się obserwowanie i informowanie o działalności Stolicy Apostolskiej w sferze relacji międzynarodowych.

Zakres działalności ambasadora w jego relacjach ze Stolicą Apostolską szeroko wykracza poza problematykę typowo europejską, w dużej mierze koncentrując się na szeroko pojętym wymiarze politycznym religii we współczesnych stosunkach międzynarodowych. Warto zwrócić uwagę, że Stolica Apostolska jako niezależny podmiot międzynarodowy w wielu sprawach wyraża suwerenne poglądy, nieobarczone obciążeniami wynikającymi z koalicji i zobowiązań politycznych wobec innych państw. Dlatego też następujący po sobie ambasadorowie III RP koncentrowali się na aktywności Stolicy Apostolskiej i problemach Kościołów lokalnych, mających implikacje polityczne, ze szczególnym uwzględnieniem **prioritytetów i celów polskiej polityki zagranicznej**.

Po śmierci Jana Pawła II pojawiło się dodatkowe zadanie dla ambasady, polegające na **upowszechnianiu dziedzictwa papieża Polaka w środowiskach watykańskich i podtrzymywaniu pamięci o nim**. Karol Wojtyła był świetnym ambasadorem Polski za granicą, dlatego też polska ambasada nieustannie wykorzystuje rocznicowe daty związane z pontyfikatem Jana Pawła II do utrwalenia szczególnych więzi łączących Polskę i Watykan oraz podtrzymywania żywej pamięci o wielkim rodaku. Organizując różnorodne wydarzenia, podkreśla się polskie korzenie papieża, z których wyrosło jego myślenie o wolności, Polsce i Europie oraz miejscu Polski w Europie. Placówka utrzymuje również bieżące kontakty z mediami Stolicy Apostolskiej, inspirując ich działania na rzecz kształtowania pozytywnego obrazu naszego kraju.

Obecnie, w związku z **planowaną na 2016 r. wizytą papieża Franciszka w Polsce**, jesteśmy świadkami pisania nowego rozdziału w historii stosunków polsko-watykańskich, w których jedną z głównych ról będzie odgrywać polskie przedstawicielstwo w Watykanie, kierowane przez ambasadora Piotra Nowinę-Konopkę.

Serdecznie dziękuję za uwagę. Życzę owocnej dyskusji.